

Bo Södersten: Internationell ekonomi.

Andra omarbetade upplagan, Rabén & Sjögren,
Stockholm 1978, 630 s, ca 120 kr.

Att skriva läroböcker i nationalekonomi är svårt. Eftersom de ämnen som behandlas i allmänhet är komplexa till sin natur, finns det behov av modeller som kan fånga upp de samband som av ekonomerna uppfattas som mest intressanta. För att effektivt kunna formulera och utnyttja dessa modeller använder sig ekonomerna ofta av ett språk, som hämtat sin inspiration från matematiken och därför ofta är svårtillgängligt. Det dilemma som lärare och i ännu högre grad läroboksförfattare i nationalekonomi står inför är hur mycket tid man skall ägna åt att lära de studerande hantera det nationalekonomiska fackspråket. Skall man ägna stort utrymme åt teoretiska modeller och deras uppbyggnad med risk för att de grundläggande frågor som ursprungligen motiverat dessa modeller skall komma i skymundan? Eller skall man i huvudsak koncentrera sig på en verbal sunt förnuftsmässig diskussion av viktiga frågor som behandlas inom nationalekonomin med risk för att få studenter som efter sin utbildning är helt främmande för det språk som används av professionella ekonomer?

Ett område inom nationalekonomin, där detta avvägningsproblem kanske är speciellt märkbart, är internationell ekonomi. Den sk reala utrikeshandelsteorin belyser detta väl. Denna teori, som försöker analysera varför de internationella handelsströmmarna ser ut som de gör och undersöka i vilken mån internationellt handelsutbyte ger samhällsekonomiska vinster, är synnerligen etablerad och har ägnats stor uppmärksamhet ända från nationalekonomins barndom. För att verkligen göra anspråk på att behärska utrikeshandelsteorin krävs stor förtrogenhet med moderna matematiska analysinstrument och med den speciella jargong som utvecklats på detta område.

Samtidigt utgör handelspolitiken det

viktigaste tillämpningsområdet för denna teori. Men de som är intresserade av te x tullfrågor stöts lätt bort från national-ekonomistudier om de blir utsatta för en alltför stor dos av utrikeshandelsteorins spetsfundigheter. Detta är så mycket mer beklagligt, då en mer försiktig och problemorienterad vägledning troligen skulle ge den bästa möjliga grunden för en analys av handelspolitiska frågor.

Internationell ekonomi är ett område som bereder läroboksförfattaren speciella svårigheter också av en annan anledning. Normalt behöver en läroboksförfattare behärska endast en del av ämnet. För att skriva en lärobok i allmän jämviktsanalys behöver man inte ha så stora kunskaper om ekonomisk politik, en författare till en bok om arbetsmarknadspolitik behöver endast rudimentära kunskaper om teorin för allmän jämvikt osv. Ämnet internationell ekonomi kräver däremot heltäckande kunskaper, som idag med den långt drivna specialiseringen inom nationalekonomin måste betraktas som i det närmaste omöjliga att förvärva. Inte nog med att den reala utrikeshandelsteorin kräver avancerade teoretiska kunskaper i mikro- och allmän jämviktsteori såväl som institutionella, ekonomisk-politiska kunskaper om den handelspolitiska utvecklingen. För att behandla de monetära aspekterna på de ekonomiska relationerna mellan nationalstater måste man också behärska makro- och penningteori och vara förtrogen med den stabiliseringspolitiska diskussionen i olika länder. Och för att verkligen kunna behandla ett svårt material på ett lättfattligt och intressant sätt utan att vara missvisande, krävs i allmänhet väl smälta kunskaper.

Dessa allmänna reflektioner är, tror jag, värdefulla att ha i minnet när man skall kommentera Bo Söderstens *Internationell ekonomi*. Boken är en omarbe-

tad version av första upplagan som kom ut 1969, och är ett ambitiöst försök att täcka in hela det område, som ryms inom ämnet internationell ekonomi, i en lärobok med universitetsstudenter på 20-60 poängsnivån som främsta målgrupp.

Del I och II i boken behandlar den sk reala utrikeshandelsteorin. Det mesta kretsar här kring utvecklingen av teorin om komparativa fördelar med tonvikten lagd på den modell, som sätter relativa faktortillgångar i centrum: den sk Heckscher-Ohlin-modellen. Många av kapitlen är ganska tekniskt inriktade och innehåller härledning av flera av de klassiska resultat som erhållits på detta område; tex faktorutjämningssteomet, Stolper-Samuelson- och Rybczynski-teoremen.

Förutom dessa modellinriktade avsnitt presenteras även lättsmälta kapitel, vilka bl a innehåller en översikt av den historiska utvecklingen av internationell handel och internationella kapitalströmmar, en diskussion av utvecklingen av terms-of-trade mellan u-länder och i-länder samt ett nyskrivet avsnitt om alternativa utrikeshandelsteorier.

Del III behandlar handelspolitik. Det innehåller ett par kapitel, som illustrerar hur utrikeshandelsteorin från tidigare avsnitt kan utnyttjas för att analysera verkningarna av tullar och andra handels-hindrande åtgärder. Dessutom innehåller denna del en fyllig redogörelse för den faktiska handelspolitiska utvecklingen under efterkrigstiden; verksamheten i GATT, framväxten av handelssammanslutningar typ EG samt UNCTAD och u-ländernas roll i handelspolitiken. Två nyskrivna avsnitt behandlar importsubstitutionsproblematiken och diskussionerna om en ny världsordning. Ett kapitel om direktinvesteringar och multinationella företag avslutar del III.

Jag tror att de tre första delarna i Söderstens bok ganska väl illustrerar det allmänna problem en läroboksförfattare i nationalekonomi står inför, som jag tidigare berört. För att verkligen tränga in i hur Heckscher-Ohlin-modellen fungerar krävs en ganska stor investering i ren modellteknik. Men om Södersten med

sin bok främst vill vända sig till studenter på 20 poängsnivå och motsvarande tror jag att studenterna i allmänhet inte finner denna investering mödan värd. För att motivera dessa studenter bör man tona ned utrikeshandelsteorin betydligt och nöja sig med att verkligen skapa förståelse för den allmänna innebörden i teorin för komparativa fördelar. Tonvikten bör sedan ligga på att tillämpa dessa mycket enkla idéer vid analys av handelspolitiska problem. Såsom Söderstens bok är upplagd finner jag det svårt att plocka ut delar av boken, som är lämpade för en sådan uppläggning av undervisningen. (Ett exempel på en bok som har just en sådan uppläggning är Schiavo-Campo [1978].)

Vid högre studier i nationalekonomi har naturligtvis Heckscher-Ohlin-modellen och de teorier som presenteras i del I och II sin givna plats. Som Södersten riktigt påpekar utgör den rena utrikeshandelsteorin en av de bästa och mest illustrativa tillämpningarna av kärnan i ekonomisk teori, teorin för allmän jämvikt. Men det räcker inte att i en lärobok i internationell ekonomi motivera ett detaljerat studium av tex Heckscher-Ohlin-modellen med att det är en ypperlig och pedagogisk värdefull tillämpning av allmän jämviktsanalys. Det är givetvis fortfarande tillämpningen vid studium av internationella handelsproblem som är det väsentliga syftet med utrikeshandelsteorin. Och med en alltför stor tonvikt på en viss modell som Heckscher-Ohlin-modellen (med dess speciella antaganden och förutsättningar) kommer studenterna lätt att tro att denna modell är det enda verkliga hjälpmedlet vid analys av handelsproblem.

Ett alternativ till denna Heckscher-Ohlin-centrerade uppläggning ges tex i Caves-Jones [1977]. I denna bok väjer inte författarna för en detaljerad behandling av utrikeshandelsteorin, men de försöker undvika att bibringa studenterna uppfattningen att det finns någon universalsmodell som täcker alla aspekter och alltid är bäst att tillämpa. I stället presenteras en sekvens av modeller, som alla har vissa likheter, men där vissa väsent-

liga antaganden varieras beroende på vilka speciella problem man är ute efter att studera.

Till exempel bygger Heckscher-Ohlin-modellen på antagandet att *alla* produktionsfaktorer är fullständigt rörliga inom ett land (mellan länder råder fullständig orörlighet). Antagandet att tex kapital skulle vara fullständigt rörligt är rimligt endast om tidsperspektivet är ganska långt. I en mera kortsiktig analys är kapitalet av olika skäl mer eller mindre bundet till vissa sektorer, det är sektorspecifikt. Caves-Jones kontrasterar på ett pedagogiskt fruktbart sätt en modell med sektor-specifika produktionsfaktorer mot Heckscher-Ohlin-modellen. Härigenom kommer modellerna verkligen att framstå som hjälpmedel, och inte som självändamål.

Del IV och V behandlar de monetära aspekterna av den internationella ekonomin. Del IV innehåller en analys av valutamarknaden, en genomgång av konventionell makroteori för öppna ekonomier med ett nyskrivet kapitel om den monetaristiska ansatsen samt en diskussion av för- och nackdelar med fasta respektive rörliga växelkurser. Del V slutligen är helt nyskriven och ger en översikt av utvecklingen av det internationella betalningssystemet från 1930-talet fram till idag.

För att börja med del V så ser jag detta avsnitt som karakteristiskt för Bo Södersten, när han är som bäst. Det är en koncis, elegant skriven översikt med teori och empiri i en väl avvägd blandning. Tyvärr kan jag inte säga detsamma om del IV, makrodelen. Här kommer vi in på min andra allmänna synpunkt på de svårigheter läroboksförfattare i internationell ekonomi möter. Södersten har i sin egen forskningsverksamhet främst arbetet med real utrikeshandelsteori, medan han, så vitt jag vet, knappast

sysslat med internationell makroteori. Ytterst få forskare bemästrar i dag båda dessa områden, och i Söderstens fall lyser detta många gånger igenom. Detta är inte platsen för någon detaljerad granskning, utan jag nöjer mig med att peka på ett typiskt problem. Den internationella makroteorin har utvecklats i mycket snabb takt under 70-talet bort från den enkla utvidgningen till öppna ekonomier av den keynesianska modellen. Södersten berör denna modernare teori endast flyktigt och i huvudsak i ett fristående och inte särskilt välsmält kapitel om den monetaristiska ansatsen. Med hjälp av modernare teori kunde tex diskussionen i kapitel 26 om elasticitets- respektive absorptionsansatsen ha knutits samman på ett prydligt sätt. Nu hänger den tämligen i luften.

Sammanfattningsvis vill jag säga att jag anser att Södersten i sin bok – trots dess många förtjänster – inte riktigt lyckats bemästra de problem jag tidigare pekat på. Enligt min uppfattning har de läroböcker jag refererat till ovan var och en på sitt sätt nått en bättre balans i sin framställning. Detta får dock inte skymma det faktum att Söderstens bok är ett ambitiöst – och framgångsrikt – försök att i stor skala slå sig in på den hårda internationella läroboksmarknaden i nationalekonomi. Bo Södersten är, så vitt jag vet, ensam om detta i Sverige.

Docent *Staffan Viotti*
Handelshögskolan i Stockholm

Referenser

- Caves, R., och Jones, R., [1977], *World Trade and Payments*, Second Edition, Little, Brown and Company, Boston
- Schiavo-Campo, S., [1978], *International Economics; An Introduction to Theory and Policy*, Winthrop Publ. Inc. Cambr. Mass.